

राज्यातील पोलीस आयुक्तालय
आणि जिल्ह्यामधील पोलीस
ठाण्यांच्या आवश्यकतेनुसार
पोलीस ठाणेसाठी मनुष्यबळाचे
प्रमाणक/निकष ठरविणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

गृह विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: अपीओ-३६२२/प्र.क्र.१०४(१)/पोल-३

मंत्रालय, दुसरा मजला, मुख्य इमारत

मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक, मुंबई

दिनांक : २५ ऑगस्ट, २०२३.

वाचा :-

- १) शासन निर्णय, Government of Bombay, Home Department Resolution No. PRS-५३५९/५७-V Sachivalaya, Bombay-३२ Dated २३rd January, १९६०.
- २) शासन निर्णय, गृह विभाग, क्रमांक : एमआयएस-०२११/प्र.क्र.२३/पोल-३, दिनांक ०४ मे २०११.
- ३) पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई कार्यालयाचे पत्र क्रमांक : पोमसं/धोरण/४४/नविन पो. ठाणे मनुष्यबळ निकष/०२/२०२२/२११, दिनांक २०/०७/२०२२.
- ४) पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई कार्यालयाचे पत्र क्रमांक : पोमसं/धोरण/४४/नविन पो. ठाणे मनुष्यबळ निकष/०२/२०२२/२९६, दिनांक २४/११/२०२२.

प्रस्तावना :-

राज्यात सध्या अस्तित्वात असलेल्या पोलीस ठाण्यांमध्ये संदर्भाधीन क्र.१ च्या दिनांक २३ जानेवारी, १९६० द्वारे ठरवून दिलेल्या निकषांच्या आधारे मनुष्यबळ कार्यरत आहे. तसेच उक्त शासन निर्णयानुसार राज्यातील विविध घटक कार्यालयाकडून पोलीस महासंचालक कार्यालयामार्फत शासनास नवीन पोलीस ठाणे निर्मितीचे प्रस्ताव सादर केले जातात.

२. पोलीस ठाण्यांमधील कार्यरत मनुष्यबळाचे उक्त निकष ठरवून ६२ वर्षांचा एवढा प्रदीर्घ कालावधी उलटलेला आहे. वाढती लोकसंख्या, वाढते औद्योगिकीकरण व शहरीकरण त्यामुळे जीवनमान पद्धतीत झालेला बदल, त्यानुसार गुन्द्यांचे बदलेले स्वरूप, सोशल मिडीयाचा समाजात मोठ्या प्रमाणात झालेला प्रसार व वाढता वापर व त्या माध्यमातून होणारे धार्मिक/राजकीय गुन्हे, त्यांचे समजात उमटणारे पडसाद, इंटरनेटच्या माध्यमातून होणारे आर्थिक फसवणूकीचे गुन्हे यामध्ये आमुलाग्र बदल झालेला असून, त्यासाठी ६२ वर्षांपूर्वीच्या निकषांनुसार कार्यरत असलेले पोलीस

मनुष्यबळ निश्चितीच अपुरे आहे. त्याकरिता पोलीस ठाण्यातील मनुष्यबळाच्या निकषांमध्ये कालानुरूप बदल होणे आवश्यक आहे.

३. त्यानुसार पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई कार्यालयाने संदर्भाधीन क्र.३ व संदर्भाधीन क्र.४ च्या पत्रान्वये पोलीस आयुक्तालयातील आणि जिल्ह्यामधील पोलीस ठाण्यांच्या आवश्यकतेनुसार पोलीस ठाण्यांसाठी मनुष्यबळाचे प्रमाणक/निकष (बृहन्मुंबई पोलीस आयुक्तालय वगळून) फेर तपासणी करून सुधारित मनुष्यबळ प्रमाणक प्रस्ताव शासनास सादर केला आहे.

४. सद्यस्थितीत नवीन तंत्रज्ञान तसेच गुन्हांच्या संख्येत झालेली वाढ विचारात घेऊन, सन १९६० मध्ये तयार करण्यात आलेले पोलीस ठाणे निर्मितीचे निकष फेर तपासणी करून, त्यात कालानुरूप बदल करून सुधारित निकष तयार करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यानुषंगाने संदर्भाधीन क्र.१ येथील शासन निर्णय अधिक्रमित करण्यात येत असून, शासनाने पुढील प्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय:-

राज्यातील पोलीस आयुक्तालयातील (पोलीस आयुक्त, बृहन्मुंबई शहर वगळून) पोलीस ठाण्यांसाठी मनुष्यबळाचे सुधारित प्रमाणक/निकष "परिशिष्ट- अ" नुसार व जिल्ह्यांमधील पोलीस ठाण्यांसाठी मनुष्यबळाचे सुधारित प्रमाणक/निकष "परिशिष्ट-ब" नुसार निश्चित करण्यास यान्वये शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

२. मनुष्यबळाचे सुधारित प्रमाणक/निकष सन १९६० च्या शासन निर्णयाचा अभ्यास करून, तसेच बदलती परिस्थिती लक्षात घेऊन, विविध पोलीस घटकांचे अभिप्राय विचारात घेऊन राज्यातील पोलीस आयुक्तालयातील आणि जिल्ह्यामधील पोलीस ठाण्यांच्या आवश्यकतेनुसार पोलीस ठाण्यांसाठी (बृहन्मुंबई पोलीस आयुक्तालय वगळून) मनुष्यबळाचे सुधारित प्रमाणक/निकष तयार करण्यात आले आहे. त्यासाठी पोलीस महासंचालक कार्यालयामार्फत BPR&D यांच्या अहवालातील शहरी व ग्रामीण पोलीस ठाण्यांसाठी असलेल्या मनुष्यबळाच्या मापदंडाचा अभ्यास करण्यात आला आहे.

३. पोलीस आयुक्त, बृहन्मुंबई शहर यांच्या कार्यक्षेत्राखालील पोलीस ठाण्यांसाठी मनुष्यबळाचे प्रमाणक/निकष स्वतंत्ररित्या निर्गमित करण्यात येतील.

४. तसेच राज्यातील नवनिर्मित मुख्यालय व इतर शाखा यांच्याकरिता मनुष्यबळाचे प्रमाणक/निकष स्वतंत्ररित्या निर्गमित करण्यात येतील.

५. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२३०८२५१७५३३४७१२९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(कैलास गायकवाड)
सह सचिव, गृह विभाग

प्रत,

- १) मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- २) मा.उपमुख्यमंत्री (गृह) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) अपर मुख्य सचिव (गृह), गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) अपर मुख्य सचिव (सेवा), साप्रवि, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) अपर मुख्य सचिव (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ६) प्रधान सचिव (विशेष), गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ७) पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- ८) सर्व पोलीस आयुक्त/सर्व पोलीस अधीक्षक, महाराष्ट्र.
- ९) सर्व परिक्षेत्रीय विशेष पोलीस महानिरीक्षक, महाराष्ट्र.
- १०) सर्व विभागीय आयुक्त (महसूल), महाराष्ट्र.
- ११) अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
- १२) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई.
- १३) सह सचिव(पोल ३), गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १४) वित्त विभाग (व्यय-७)/वित्तिय सुधारणा-१/आ.पु.क.
- १५) निवड नस्ती, पोल-३.

"परिशिष्ट-अ"

पोलीस आयुक्तालयातील पोलीस ठाण्याच्या आवश्यकतेनुसार मनुष्यबळाच्या प्रमाणक/निकषांचा तपशील

अ.क्र.	कर्तव्य	PI	API	PSI	ASI	HC	PC	Total
१	पोलीस ठाणे प्रभारी +२ पोलीस निरीक्षक	३						३
२	ठाणे अंमलदार व मदतनीस (दिवस/रात्रौ)			२		२	६	१०
३	संगणक कक्ष/ CCTNS (दिवस/रात्रौ)					२	४	६
४	पोलीस ठाणे अभिलेख					१	१	२
५	मुद्येमाल कारकुन					१	१	२
६	लेखनिक / रायटर					२	१	३
७	हजेरी कारकुन /ड्युटी बटवडा					१	१	२
८	क्राईम रायटर /गुन्हे अभिलेख					१	१	२
९	डे बुक				१			१
१०	पारपत्र					१	२	३
११	प्रतिबंधक कारवाई / सर्व्होलन्स		१	१	१	१	२	६
१२	पोलीस ठाणे गार्ड (दिवस/रात्रौ)						२	२
१३	लॉकअप गार्ड (दिवस/रात्रौ)					२	६	८
१४	VIP सुरक्षा / आरोपी पार्टी				१	१	३	५
१५	दहशतवाद विरोधी पथक (एटीसी)			१	१		३	५
१६	हरवलेल्या महिला व मुले शोध पथक				१	१	१	३
१७	सेवा/समाधान/स्वागतकक्ष						१	१
१८	महिला मदत केंद्र (Woman Help Desk)/निर्भया पथक (दिवस/रात्रौ)			२		२	२	६
१९	न्यायालय व पैरवी			१		१	१	३
२०	न्यायालय सुरक्षा (प्रत्येक कोर्टासाठी १ PC)						१	१
२१	एल. आय. बी. / गोपनिय				१	१	१	३
२२	बिनतारी संदेश यंत्रणा (दिवस/रात्रौ)						२	२
२३	टपाल वाहक						१	१
२४	बारनिशी व माहिती अधिकारासाठी					१	१	२
२५	५० IPC (भाग १ ते ५) गुन्हयांकरीता १ तपास पथक, पुढील प्रत्येक ५० गुन्हयाकरिता १ PSI, १ ASI/HC व १ PC ची वाढ		१	२	१	१	२	७
२६	१५० विशेष/स्थानिक कायदांगत गुन्हे (भाग ६) व आकस्मिक मृत्यू यांकरीता १ तपास पथक पुढील प्रत्येकी ५० गुन्हयाकरिता १ HC व १ PC ची वाढ पुढील प्रत्येकी १५० गुन्हयाकरिता १ PSI/API ची वाढ		१	१	१	२	२	७

२७	५०,००० लोकसंख्येमागे १ पोलीस चौकीकरिता (उपलब्धेनुसार API/PSI) पुढील २५००० लोकसंख्येकरिता २ PC		१	१	२	२	४	१०
२८	१,००० समन्स करीता पुढील प्रत्येक १००० समन्स करीता १ PC						१	१
२९	२५० वॉरंट करीता पुढील प्रत्येक २५० वॉरंट करीता १ PC						२	२
३०	२५० अर्ज चौकशी करीता पुढील प्रत्येक २५० अर्ज चौकशीकरीता १ HC					१		१
३१	गुन्हे प्रकटीकरण / डी. बी. (दिवस/रात्रौ)		२		२	२	२	८
३२	प्रत्येक चारचाकी वाहनाकरिता वाहन चालक (दिवस/रात्रौ)					१	१	२
३३	प्रत्येक दुचाकी वाहनाकरिता चालक (दिवस/रात्रौ)					१	१	२
३४	प्रत्येक डायल ११२ चारचाकी वाहन - अंमलदार चालकासह (दिवस/रात्रौ)					२	४	६
३५	प्रत्येक डायल ११२ दुचाकी वाहन - अंमलदार चालकासह (दिवस/रात्रौ)					२	२	४
३६	प्रत्येक १ फिक्स पार्ट करिता (दिवस/रात्रौ)					१	२	३
३७	धार्मिक/पर्यटन/वादग्रस्त/मर्मस्थळे (दिवस/रात्रौ) (आवश्यकतेनुसार)			२		२	४	८
३८	सायबर पथक	१				१	१	३
३९	रेल्वे स्थानक कर्तव्य (रेल्वे स्थानक आहे परंतु जी.आर.पी. पोलीस ठाणे नाही अशा ठिकाणी फक्त)					१	१	२
४०	RTPC						१	१
४१	CCTV निगराणी						२	२
४२	सफाई कर्मचारी (कंत्राटी पदधतीने)							२
		४	६	१३	१२	४०	७६	१५३
४३	रजा/प्रशिक्षण/आजारपण एकुण मनुष्य बळाच्या १०% राखीव अंमलदार	०	०	०	१	४	८	१३
	एकूण आवश्यक मुनष्यबळ	४	६	१३	१३	४४	८४	१६६

"परिशिष्ट-ब"

जिल्हयांमधील पोलीस ठाण्याच्या आवश्यकतेनुसार मनुष्यबळाच्या प्रमाणक/निकषांचा तपशील

अ.क्र.	कर्तव्ये	PI	API	PSI	ASI	HC	PC	Total
१	पोलीस ठाणे प्रभारी (PI/API आवश्यकतेनुसार)	१	१					२
२	ठाणे अंमलदार व मदतनीस (दिवस/रात्रौ)				१	१	४	६
३	संगणक कक्ष/ CCTNS (दिवस/रात्रौ)					२	२	४
४	पोलीस ठाणे अभिलेख					१	१	२
५	मुद्येमाल कारकुन					१	१	२
६	लेखनिक / रायटर (प्रत्येक PI -१ HC, API- १ PC प्रमाणे)					१	१	२
७	हजेरी कारकुन / ज्युटी बटवडा					१	१	२
८	क्राईम रायटर /गुन्हे अभिलेख					१	१	२
९	डे बुक				१			१
१०	पारपत्र					१	१	२
११	प्रतिबंधक कारवाई / सर्व्हलन्स			१	१	१	१	४
१२	पोलीस ठाणे गार्ड (दिवस/रात्रौ)						२	२
१३	लॉकअप गार्ड (दिवस/रात्रौ)					२	६	८
१४	VIP सुरक्षा / आरोपी पार्टी				१	१	३	५
१५	दहशतवाद विरोधी पथक (एटीसी)				१	१	२	४
१६	हरवलेल्या महिला व मुले शोध पथक					१	१	२
१७	सेवा/समाधान/स्वागतकक्ष					१		१
१८	महिला मदत केंद्र (Woman Help Desk)/निर्भया पथक (दिवस/रात्रौ)			१	१	१	२	५
१९	न्यायालय व पैरवी					१	२	३
२०	न्यायालय सुरक्षा (प्रत्येक कोर्टासाठी १ PC)						१	१
२१	एल. आय. बी. / गोपनिय					१	१	२
२२	बिनतारी संदेश यंत्रणा (दिवस/रात्रौ)						२	२
२३	टपाल वाहक						१	१
२४	बारनिशी व माहिती अधिकारासाठी				१		१	२
२५	५० IPC (भाग १ ते ५) गुन्ह्यांकरीता १ तपास पथक पुढील प्रत्येक ५० गुन्ह्याकरिता १ PSI, १ ASI/HC व १ PC ची वाढ		१	२	१	१	२	७

२६	१५० विशेष स्थानिक कायद्यांगत गुन्हे (भाग ६) व आकस्मिक मृत्यू यांकरीता १ तपास पथक पुढील प्रत्येकी ५० गुन्हयाकरिता १ HC व १ PC ची वाढ पुढील प्रत्येकी १५० गुन्हयाकरिता १ ASI/PSI ची वाढ			१	१	१	२	२	७
२७	५०,००० लोकसंख्येमागे १ पोलीस चौकीकरिता पुढील २५००० लोकसंख्येकरिता २ PC						१	३	४
२८	१,००० समन्स करिता पुढील प्रत्येक १००० समन्स करिता १ PC							१	१
२९	२५० वॉरंट करिता पुढील प्रत्येक २५० वॉरंट करिता १ PC							२	२
३०	२५० अर्ज चौकशी करिता पुढील प्रत्येक २५० अर्ज चौकशीकरिता १ HC						१		१
३१	गुन्हे प्रकटीकरण / डी. बी. (दिवस/रात्रौ)			२	२	२	२	२	८
३२	प्रत्येक चारचाकी वाहनाकरिता वाहन चालक (दिवस/रात्रौ)						१	१	२
३३	प्रत्येक दुचाकी वाहनाकरिता चालक(दिवस/रात्रौ)						१	१	२
३४	प्रत्येक डायल ११२ चारचाकी वाहन - अंमलदार चालकासह (दिवस/रात्रौ)						२	४	६
३५	प्रत्येक डायल ११२ दुचाकी वाहन - अंमलदार चालकासह (दिवस/रात्रौ)						२	२	४
३६	प्रत्येक १ फिक्स पार्ट करिता (दिवस/रात्रौ)						१	१	२
३७	धार्मिक/पर्यटन/वादग्रस्त/मर्मस्थळे (दिवस/रात्रौ) (आवश्यकतेनुसार)				२	२	२	२	६
३८	प्रत्येक तालुका पोलीस ठाणे सायबर कक्ष			१			१	१	३
३९	वाहतुक पथक			१	१	१	२	२	५
४०	रेल्वे स्थानक कर्तव्य (रेल्वे स्थानक आहे परंतु जी.आर.पी. नाही अशा ठिकाणी फक्त)						१	१	२
४१	RTPC							१	१

४२	CCTV निगराणी						२	२
४३	सफाई कर्मचारी (कंत्राटी पदधतीने)							२
		१	३	९	१४	३८	६७	१३४
४४	रजा/प्रशिक्षण/आजारपण एकूण मनुष्य बळाच्या १०% राखीव अमलदार	०	०	०	१	४	७	१२
	एकूण आवश्यक मुनष्यबळ	१	३	९	१५	४२	७४	१४६
